

Csorna várostörténete

A kistápai tájakon - így Csorna területén is - az emberi kultúra első jelei már a Kr. sz. előtti évezredekben megjelentek. Ezt bizonyítja a legkorábbi lelet, az artézi kút fúrása közben talált kőmag is. A Kr. sz. előtti V-VI. század körül a vidék a nyugatról érkező kelták uralma alá került, mígnem a Római Birodalom légiói Augustus császár idején leigázták az itt élő kelta törzseket. A Csorna helyén kialakult település Pannonia provincia részét képezte. A kor kiemelkedő régészeti lelete a Mithras-szobor.

A népvándorlás időszakában a barbár törzsek egyre gyakoribb támadásai miatt a római légiókat Itáliába vonták vissza és Pannoniát átengedték a több hullámban érkező germán, hun majd avar törzseknek. A kor legismertebb régészeti lelete az aranyból készült hun fejedelmi diadém, amelyet a csornai prépostsági téglagyár agyaggödréből tártak fel, s ma a Nemzeti Múzeumban tekinthető meg. A város területén élt avar törzsekről a Laky Döme utcában feltárt avar sír tanúskodik.

A honfoglaló magyar törzsek 900 körül keltek át a Dunán az egykori Pannonia meghódítására. Csornát és vidékét a honfoglaláskor Sur vezér és nemzetsége vette birtokába. A Rábaköz meghódításának történetét Anonymus gestája így örökíti meg: "Árpád vezér és nemesei Szent Márton hegye tövében ütöttek tábort, majd amikor a hegyre fölhágtak, Pannonia földjének szépségét látva igen megörültek. Ezután a Rábcáig nyomultak előre.". Csorna területén a honfoglaló magyarság három temetkezési helyét ismerjük: legnevezetesebb a premontrei rend birtokán, a Süly-hegyen talált, lóáldozat maradványai tartalmazó, előkelő nő sírja. Az Eperjes-dombon talált lovas sírokból Péter király dénára került elő. A honfoglalást követő letelepedésben jelentős szervező erőt jelentett a premontrei prépostság, amelyet 1200 körül az Osl nemzetség tagjai alapítottak.

A város eredetét a rend alapításához köthetjük. Csornát először 1226-ban említik oklevélben Sernaként. A város nevének eredetére kétféle feltevés létezik. Az egyik szerint a szláv 'csernozjev' (fekete föld) szóból ered, a másik szerint a letelepedő Sur vezér a névadó. A premontrei rend 1231-től már hiteles helyként működött, azaz a 'hivatalos iratok' elkészítése és őrzése volt a feladata. A település világi birtoklása az Osl családból származó Kanizsaiak és a Kanizsaiaktól nőágon öröklő Nádasdyak nevéhez fűződik.

A középkorban mezővárosi rangra emelt település dinamikus fejlődött: területi elhelyezkedéséből adódóan a XIII. századtól a település már piacos helyé vált. A Mohács utáni török hadjáratok többször is pusztulást hoztak a városra, s a lakosság száma is jelentősen megfogyatkozott.

A XVI. század közepén a csornai világi birtok az Eszterházyak kezére került. Ez időszaktól két birtokosa volt Csornának: a hercegség és a prépostság. A település ennek megfelelően két szerből állt: a Hercegszerből és a Prépostszerből. Mindkét résznek külön bírása volt egészen 1871-ig, amikor a községek rendelkezéséről szóló törvény következtében összeolvadt a két szer.

A XVII. században megindult az iparosokat tömörítő érdekvédelmi szervezetek, a céhek kialakulása. Céheket alapítottak többek között a szabók, az ácsok, a csizmadiák és a takácsok. A Hanság lecsapolását követően a XVIII. században Csorna folyamatosan bővíthette határát. 1733-ban a premontreiek "grammatikális iskolát" nyitottak, 1757-ben pedig a város épített önálló tanintézetet. A XVIII. században megindult fejlődés a XIX. század elején felgyorsult: 1835-ben megépült a Csornáról Győrbe vezető út, amely aztán közlekedési csomóponttá tette a várost, hiszen itt találkoznak a Pápáról, Mosonmagyaróvárról, Győrből és Sopronból induló utak.

1790-ben a várost egy tűzvész majdnem teljesen elpusztította. II. József 1786-ban rendeletileg feloszlatta az itt működő szerzetesrendet, melyet 1802-ben I. Ferenc szervezett újjá. Csorna ekkortól vált a premontreiek egyik magyarországi központjává. A rend fő hivatása a tanítás lett. Az 1808-ban újjáépített Rendház ma a város legjelentősebb műemléke. Az 1848-as jobbágyfelszabadítás a mezőgazdasági fejlődésnek új lendületet adott. A szabadságharcban 46 csornai honvéd vett részt. Közülük kiemelkedik Laky Demeter premontrei perjel, aki nemzetőr főhadnagyként, Sebesy Kálmán premontrei kanonok, aki nemzetőr kapitányként és Domján Antal aljárásbíró, aki huszár őrmesterként szolgált. Csornán zajlott a szabadságharc egyik utolsó győztes csatája, ahol Kmety György tábornok honvédei 1849. június 13-án szétverték és megfutamították a csatában elesett Wyss osztrák császári tábornok seregeit. A csata emléknapját a Kmety György Társaság aktív közreműködésével minden évben megünnepli a város.

A kiegyezést követően 1871-ben megszűnt Csorna mezővárosi rangja, s ezentúl nagyközségként szerepelt, bár a napi szóhasználatban továbbra is városnak nevezték. A XIX. század második felében kiépült vasútvonala révén a település a Rábaköz gazdasági központjává vált, a város arculata jelentősen megváltozott.

Ez idő alatt épült többek között a gőzmalom, a téglagyár, a gépgyártó üzem, a takarékpénztár. A polgárosodás hatására sorra alakultak az olvasóköri, egyesületi és a kaszinó. 1894-ben készült el az épület, amelyben 1921-től a fiúiskola kezdte meg működését. 1905-ben a Kokas József által létrehozott alapítvány segítségével árvaházat létesítettek, s 1913-1915 között épült fel a kórház. Csorna a kiegyezéstől az első világháborúig fejlődésének egyik fénykorát élte. A mai városképben ennek a fejlődésnek az eredményeit ismerhetjük fel például a Széchenyi István Általános Iskola és a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola működésében is. Az első világháború, melyben 220 csornai esett el, ismét gátat szabott a fejlődésnek. Sopron vármegyét súlyosan érintették a háborút követő békeszerződés döntései. A megye német lakta területeit Ausztriához csatolták, s a megyei hivatalok egy része Csornára, más része pedig Kapuvárra került. A háborút követő forradalom, proletárdiktatúra és megtorlás Csornán is szedett áldozatokat. A Premontrei Rendház melletti emlékmű a vörös terror áldozatainak állít emléket.

1925-ben az árvaházat polgári leányiskolává alakították, 1927-ben új községháza épült, s ugyancsak a húszas években készült el a hivatal épülete, mely napjainkban a könyvtárnak ad helyet.

1930-tól a rend felosztásáig (1950) működött a városban a premontrei rend Hittudományi Főiskolája. Az 1790-es tűzvészben leégett csornai Szent Ilona plébániatemplom utódjaként 1938-ban szentelték fel az újonnan épült Jézus Szíve plébániatemplomot. Még ugyanebben az évben Csorna téli gazdasági iskolát kapott, amely később mezőgazdasági szakközépiskolaként működött. Ezzel régi vágya teljesült a város és a környező községek gazdatársadalmának. A második világháború a várostól 141 katonai és polgári áldozatot követelt, valamint elpusztult szinte a teljes zsidó lakosság is.

A második világháború után Csorna fejlődése, térségi vonzása stagnált. Intézményeket veszített el (premontrei rend, járásbíróóság, járási hivatal), míg másokat sikerült megszereznie (gimnázium, technikum).

A nagyüzemi gazdálkodás kialakulását ipartelepítés követte, s ezzel új ipari ágazatok (gépipar, textilipar, kohászat) jelentek meg a településen. Az 1956-os forradalom fővárosi hírei Csornán is visszhangra találtak. Október 26-án a főtéren megválasztották a község új vezetőit, s megkezdődött a helyi nemzetőrség szervezése. A közélet újjászervezésének a szovjet beavatkozás vetett véget. Az 1960-as évektől egyre fokozódó fejlődés bontakozott ki. Közel egyharmadával nőtt a lakosság, két és félszeresére növekedett a község lakóépületeinek száma 1900 és 1970 között. Az elért eredményei alapján Csornát 1971. április 25-én az Elnöki Tanács várossá nyilvánította. A várossá válást követően mintegy másfél évtizedes intenzív fejlődési szakasz köszöntött be: az iparban foglalkoztatottak száma háromszorosára nőtt, az oktatás, a kereskedelem és a vendéglátás pedig több mint 400 munkahellyel bővült. 1971-től a Csornán letelepültek száma meghaladta az elvándorlókéét. A környező községekből ingázók többsége Csornán talált munkát. A település intézményhálózatának nagy része a várossá válást követően nyerte el mai formáját. Az önkormányzati törvény megszületésével Csorna elveszítette közigazgatási funkcióit. Napjainkban ezekből - önkéntes társulás útján - egyre többet szerez vissza. A város székhelye a Csornai Többcélú Kistérségi Társulásnak, melyhez 34 település csatlakozott. A helyi önkormányzat hivatalában több térségi, körzetközponti feladatot látnak el. Területi hatáskörrel működik az okmányiroda, a gyámhivatal, több környező község részvételével a közoktatási társulás és 31 településnek Csornán intézik a kiemelt építési hatósági ügyeit. A rendszerváltást követően a város kereskedelmi szerepe új vállalkozások alakulásával, letelepedésével erősödött. A pénzügyi intézetek számának gyarapodásával növekedett Csorna pénzügyi szerepe is. Iskolaváros jellegét sikerült megőriznie, a kórház rekonstrukciójával pedig egészségügyi vonzereje gyarapodott.

Sajnálatos módon napjaink nehéz gazdasági helyzete a kórház működésére fokozottan kihat, így megnehezíti az intézmény működését. A környező községek lakosságát is kiszolgáló intézmények (pl. hivatásos tűzoltóság, telefonközpont, Gy-M-S Megyei Kereskedelmi és Iparkamara regionális képviselője) száma folyamatosan növekszik.